

Література

1. **Антипова І.М.** Танцювальний гурток у клубі: посіб. / І.М.Антипова. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Мистецтво, 1972. – 143 с.
2. **Бакланова Т.И.** Самодеятельное художественное творчество в СССР: учеб. пособие / Т. И. Бакланова – М.: МТИК, 1986. – 79 с.
3. **Каргин А.С.** Самодеятельное художественное творчество: История. Теория. Практика: учеб. пособие. / А.С. Каргин. – М.: Высш. шк., 1988. – 271 с.
4. Самодеятельное художественное творчество в СССР: Т.1, кн.2: Очерки истории, 1930-1950 гг.: в 2т., 3 кн. / [ред. Л. П. Солнцева]. – СПб.: Дмитрий Буланин, 1999. – 552 с.
5. Самодеятельное художественное творчество в СССР: Т.2, кн.3: Очерки истории. Конец 1950-х – начало 1990-х годов.: в 2т., 3 кн. / [ред. Л. П. Солнцева]. – СПб.: Дмитрий Буланин, 1999. – 469 с.
6. **Сельский клуб: Справочная книга / Сост. М.В. Раузен.** – М.: Гос. изд-во культ.-просвет. лит-ры, 1955. – 368 с.
7. **Центральный державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), ф. 4762, оп. 1, од. зб. 239, 20 арк.**
8. **ЦДАВО України, ф.4762, оп.1, спр. 442, 163 арк.**
9. **ЦДАВО України, ф.4762, оп.1, спр. 86, 191 арк.**

УДК 7.036(477) “19”

Є. С. Герман

АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ КУРАТОРСЬКОЇ ОСВІТИ: МІЖНАРОДНИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Ссылаясь на положения авторитетных мировых теоретиков кураторства и преподавателей кураторских учебных программ и курсов, автор материала освещает ключевые аспекты кураторского образования в мире, отдельно рассматривая украинский прецедент.

Ключевые слова: кураторство, кураторское образование, институализация, современное искусство.

Referring to abstracts from well-known international theorists and educators in curatorial field, the paper highlights key aspects of curatorial education worldwide, with a particular focus on Ukrainian case study.

Keywords: curating, curatorial education, institutionalization, contemporary art.

Метою дослідження є виокремлення та характеристика основних тенденцій та напрямків сучасної кураторської освіти, а також аналіз інституційного контексту, у взаємодії з яким формувався цей освітній напрямок. Об'єктом дослідження є кураторські практики в галузі сучасного мистецтва в період 1990–2010-х рр. Предметом дослідження є провідні освітні програми для кураторів та теоретичні розробки цього питання рядом дослідників.

Ступінь розробки проблеми кураторської освіти є досить високим. Загалом, кураторство ствердилося в якості окремого предмету наукового дослідження відносно нещодавно, протягом 1990-х рр., коли побачили світ перші ґрунтовні дослідження історії та теорії кураторських практик ХХ ст. [1, 2, 3, 4]. Проблематика фахової освіти складає важливий напрямок загального дослідження кураторства. Зокрема, цьому питанню присвячено окрему збірку Manifesta Journal – провідного спеціалізованого кураторського альманаху [5].

Окремі аспекти фахової підготовки висвітлено в он-лайн журналі The Red Hook [6], що видається при Центрі кураторських студій Бард (Bard CCS, Нью-Йорк). Широкий діапазон різноманітних позиції стосовно кураторської освіти та, в ширшому контексті,

взаємозв'язку кураторства та сучасної педагогіки, представлений рядом есе різних авторів, зібраних у виданні «Кураторство та освітній поворот» [7].

Практичне значення матеріалу полягає в можливості залучення викладених положень до розробки кураторських програм та шкіл, а також, у можливості вироблення критичного апарату для аналізу кураторських практик – галузі, що впродовж останніх років дістала інтенсивного практичного розвитку на українській мистецькій сцені проте, досі лишається недостатньо вивченою та осмисленою вітчизняними мистецтвознавцями.

Освітні заходи, навчальні майстерні, наукові конференції, дебати та дискусії сьогодні є не менш важливою складовою програми художньої інституції (музею, арт-центру, галереї), аніж, власне, виставки. У світовій професійній критиці така тенденція дістала визначення «освітнього повороту» (educational turn) – поняття, що характеризує не лише збільшення кількості та підвищення якості освітніх заходів, але й переосмислення понять «освіти» та «навчання» в контексті сучасного мистецтва. Критик та дослідник кураторства Алекс Фаркуарсон розпочинає відлік таких «поворотних» процесів з кінця 1990-х–початку 2000-х рр. – періоду «нового інституціоналізму» та кардинальної зміни політики ряду європейських музейних закладів, головною ознакою яких стала рішуча переорієнтація з виставкової зали на відкриті публічні платформи для дебатів та навчання [8].

Найбільш повне теоретичне осмислення поняття «освітнього повороту» дістало в статті званою критика та освітянки Іріт Рогофф [9], яка вбачає місію освітньої політики значно ширшою та комплекснішою за просте сприяння в розумінні окремих художніх творів та історії мистецтва глядачами (наприклад, через екскурсії), а саму мистецьку інституцію характеризує як «місце можливостей та потенціалу».

Відповідно до нового інституційного контексту формується й новий запит на професійні можливості куратора. Проте, чи відповідає сама *система освіти для кураторів* новим фаховим функціям та цілям, що їх обумовлює актуальний мистецький дискурс? Якими мають бути результати спеціалізованого навчання, окрім розвитку навичок зберігання та експонування мистецтва? На думку Джоанни Бартон (Центр кураторських студій Бард), подібно до того, як художники завжди прагнули мігрувати до культурних сфер поза традиційним мистецьким контекстом, так само й сучасні куратори прагнуть реалізовувати себе в ширшому полі та враховувати в своїй роботі актуальні питання глобалізації, неолібералізму та космополітизму [10].

Історія кураторської освіти розпочинається в 1987 р., коли в Греноблі (Франція) при Національному центрі сучасного мистецтва була заснована перша освітня програма для кураторів – L'Ecole du Magasin. В цей самий рік в «Незалежній навчальній програмі» при музеї Уїтні (Whitney Independent Study Programm, Нью-Йорк) курс «Історія мистецтва /Музейництво» був замінений курсом «Критичні та кураторські студії». Дослідник кураторства Пол О'Нілл розглядає 1987 р. як важливу віху для розуміння кураторства, визначення якого трансформувалося від роботи з колекціями в контексті інституції до потенційно незалежної, критично налаштованої та експериментальної роботи над виставками [11, р. 2].

Другий етап розвитку кураторської освіти мав місце протягом 1992–1996-х рр. В цей час було засновано ряд кураторських шкіл та програм, що й понині лишаються серед найбільш авторитетних та популярних: магістерська програма «Кураторство сучасного мистецтва» при Королівському коледжі мистецтв (заснована в 1992 р., Лондон); програма De Appel (1994, Амстердам); Центр кураторських студій при коледжі Бард (1994, Нью-Йорк); кураторська магістерська програма при Мистецькому коледжі Голдсміт (1995, Лондон) (програма та політика цих та інших кураторських програм та шкіл детально розглядаються в статі Андреа Белліні [12].

Не зважаючи на високу затребуваність кураторів і, як наслідок, щорічне зростання кількості фахових навчальних програм, на сьогодні не вироблено загальноприйнятих концептуальних засад, на яких базувалася б кураторська освіта. Місія та філософія кожної окремої програми визначаються рядом факторів, до яких слід прирахувати загальну політику та прагматичні потреби інституції або університету, при яких функціонує програма,

історичні особливості локальної мистецької сцени та специфіку локального запиту на професію куратора.

Приклад полярності підходів до кураторського навчання знаходимо в порівняльному аналізі двох програм в Нью-Йорку – при музеї Уїтні (ISP) та при коледжі Бард (Bard CCS), – розроблених Мерседес Вісенте.

Програма ISP фокусується на поглиблених теоретичних дослідженнях та розробці виставок на базі постійної колекції музею Уїтні, в той час, коли більш динамічна програма Bard CCS зосереджує своїх студентів на регулярному безпосередньому контакті з сучасними мистецькими творами без обов'язкової прив'язки до теорії та історії мистецтва [13, р. 88].

Анджела Ветезе зводить функції куратора та, відповідно, необхідні для цього навички та знання, до наступних параметрів. По-перше, куратор має розробити цікаву та актуальну наскрізну тему виставки, для чого необхідно вміти зчитувати та критично інтерпретувати культурне поле свого часу, й не лише через мистецтво, але й через прояви масової культури (наприклад, ТБ-передачі). По-друге, куратору необхідно обрати таке місце для виставки, історія та атмосфера якого доповнять та продовжать обрану тему, отож нагальним постає уміння аналізувати та розпізнавати декларативний потенціал різних місць. Врешті решт, кураторові необхідно розвинути дипломатичні навички для вирішення адміністративних питань, зокрема затвердження бюджету, налагодження взаємин зі спонсорами тощо, а отже, необхідно добре орієнтуватися в економічних та політичних аспектах мистецької сфери [14, р. 12].

На важливості опанування суто організаційних прийомів (логістика, бюджет, юридичні угоди) для успішної роботи в інституції наголошує також Тереза Глідоу, колишній керівник кураторської програми при Королівському коледжі мистецтв. У Великобританії інституційне кураторство є основною сферою для подальшої професійної кар'єри, натомість незалежне кураторство в умовах браку державної підтримки є менш затребуваним. Разом з тим, кураторська освіта не здатна виховати творчу індивідуальність, вважає Т. Глідоу, а кураторські курси є лише простором для виховання критичного мислення та професійного хисту в той час, коли кураторська індивідуальність формується лише на практиці [15, р. 37].

Полярним прикладом формування освітньої політики з орієнтацією на локальну ситуацію є перша в Росії «Кураторська майстерня» (1993–1995 рр.) при московському Центрі сучасного мистецтва. Її засновник та керівник, відомий куратор Віктор Мізіано зазначає, що у перших вихованців «Майстерні» не було потреби в адаптації до обставин та вимог мистецької системи, оскільки на початку 1990-х рр. такої системи на пострадянському просторі просто не існувало. Натомість, майбутні куратори мали самотужки вибудовувати цю систему, орієнтуючись на потреби спільноти [16].

Актуальним прикладом кураторської освіти є перша українська програма для кураторів «Кураторська платформа» при PinchukArtCentre (м. Київ), учасницею якої є автор матеріалу. Ця дворічна навчально-прикладна програма з повною зайнятістю розпочала свою роботу в січні 2012 р.[17]. З огляду на незадовільний рівень інституційного розвитку української мистецької сцени та, фактично, відсутність академічної освіти в галузі сучасного мистецтва, завданням кураторської програми стала підготовка фахівців, здатних в майбутньому опанувати та вдосконалити ці проблемні галузі.

Відповідно до цього, програма включила три основні напрямки: теоретичний (щомісячні лекції та семінари із запрошеними іноземними викладачами), дослідницький (розробка архіву українського сучасного мистецтва) та практичний (безпосередня участь в роботі виставкового та освітнього департаментів арт-центру).

За результатами більш ніж річного досвіду навчання та стажування в рамках «Кураторської платформи» автор може зазначити наступні важливі аспекти цієї програми: спілкування та професійна взаємодія із визначними митцями сучасності; можливість вивчати запит максимально широкої аудиторії в інституції з дуже високою відвідуваністю; різносторонній досвід інституційної роботи згідно міжнародним стандартам через постійні професійні контакти з іноземними штатними кураторами; можливість створити власний кураторський проект за організаційної та фінансової підтримки.

Перераховані аспекти кураторського навчання при PinchukArtCentre, фактично, не мають сьогодні аналогів в Україні, а тому представляють для автора не лише персональний професійний, але й ширший дослідницький інтерес.

Література

1. Altshuler B. *Salon to Biennial: Exhibitions that Made Art History, Volume 1: 1863-1959* – London: Phaidon Press, 2008. – 410 p.
2. *The Biennial Reader. Anthology of large-scale perennial exhibitions of contemporary art* // Filipovic E., van Hal M., Ovstebo S. (eds.). – Bergen: Kunsthall Bergen, Ostfildern: Hatje Cantz Verlag, 2010. – 512 p.
3. Staniszewski, M. A. *The Power of Display. A History of Exhibition Installations at the Museum of Modern Art.* – Cambridge(MA): MIT Press, 1998. – 371 p.
4. *Thinking About the Exhibition* / ed. by Ferguson B., Greenberg R., Nairne S.. – London: Routledge, 1996. – 512 p.
5. *Teaching Curatorship* // *Manifesta Journal* / Miziano V., Zabel I. (ed.), №4 – autumn-winter, 2005. – Amsterdam: International Foundation Manifesta, Milano: Silvana Editoriale Spa (reprint), 2008. – p. 6-104
6. *The Red Hook Journal*, режим доступу: <http://www.bard.edu/ccs/redhook>
7. *Curating and the educational turn* / Paul O'Neill and Mick Wilson (eds.). – London and Amsterdam: Open Editions and De Appel Arts Centre, 2010. – 344 p.
8. Farquharson A. *Bureaux de change* // *Frieze Magazine*. – Issue 101. – September, 2006, режим доступу: http://www.frieze.com/issue/article/bureaux_de_change/
9. Rogoff I. *Turning*// *e-flux journal*. – #0. – November, 2011, режим доступу: <http://www.e-flux.com/issues/0-november-2008/>
10. Burton J. *In Reserve: A Curatorial Education*// *The Red Hook Journal*. – August 28, 2011, режим доступу: <http://www.bard.edu/ccs/redhook-category/curating-and-its-institutions/>
11. O'Neill P. *Culture of Curating and Curating of Culture(s)*. – Cambridge (MA): MIT Press, 2012. – 200 p.
12. Bellini A. *Curatorial schools*// *Flash Art*. – №250 – October, 2006, режим доступу: http://www.flashartonline.com/interno.php?pagina=articolo_det&title=CURATORIAL-SCHOOLS
13. Vicente M. *The Central Place of Discourse in Curatorial Studies* // *Teaching Curatorship* // *Manifesta Journal* / Miziano V., Zabel I. (ed.), №4 – autumn-winter, 2005. – Amsterdam: International Foundation Manifesta, Milano: Silvana Editoriale Spa (reprint), 2008. – p. 86-89
14. Vettese A. *Why Young curators should be taught how to watch TV*// *Teaching Curatorship* // *Manifesta Journal* / Miziano V., Zabel I. (ed.), №4 – autumn-winter, 2005. – Amsterdam: International Foundation Manifesta, Milano: Silvana Editoriale Spa (reprint), 2008. – p. 10-15
15. *Terms of Engagement. Viktor Miziano in discussion with Teresa Gleadowe*// *Teaching Curatorship* // *Manifesta Journal* / Miziano V., Zabel I. (ed.), №4 – autumn-winter, 2005. – Amsterdam: International Foundation Manifesta, Milano: Silvana Editoriale Spa (reprint), 2008. – p. 30-37
16. Вышеславский Г. *Интервью с Виктором Мизиано.* – *Terra Incognita*, –№ 3-4. – "Теория и практика выставочного дела". – 1995, режим доступу: <http://www.terraincognita.in.ua/ti3/3ru.html>
17. http://pinchukartcentre.org/ua/about_us/press_releases/17087

УДК 37.037:371.13

В. А. Гончарук

**ВИХОВАННЯ І РОЗВИТОК ДУХОВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У ПРОЦЕСІ
ОЗНАЙОМЛЕННЯ З МИСТЕЦТВОМ ОЗДОБЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЖИТЛА**